
A potom přijdu já, pohádkový dědeček. O práci studentského faráře s Josefem Bartoškem

A potom přijdu já, pohádkový dědeček. O práci studentského faráře s Josefem Bartoškem

Bílý kolárek, přísný obličej a vážné autoritativní vystupování od Josefa Bartoška, studentského faráře působícího na Evangelické teologické fakultě Univerzity Karlovy, rozhodně nečekejte. Oděním i uvolněností působí spíš jako plod květinových dětí generace 60. let nebo vyznavač nějakého východního náboženství, který zavítal do budovy fakulty; je možné si představit také něco mezi potulným filozofem, hippies, multi-kultí či členem undergroundové rockové kapely. Vyvolává pocit, že mladé lidi, kteří se ho rozhodnou vyhledat, nebude poučovat způsobem, který by je odrazoval. Budí přirozenou důvěru. A to je první bod pro něj.

Když se řekne „studentský farář,“ nevím proč, ale představím si někoho jako vojenského kaplana, který na bojišti poskytuje útěchu zraněným a umírajícím vojákům. Přestože studenti také svádějí bitvu se studiem, působení studentského faráře asi nepřichází v tak vyhocené situaci. Co tedy dělá studentský farář, co má v popisu práce?

Nejste tak daleko od pravdy, protože studentský farář patří do skupiny profesních kaplanů podobně jako vojenský, nemocniční nebo vězeňský kaplan s tím, že on se stará o studenty. Studentský farář je pro všechno studenty fakulty, tedy nejen pro ty, kteří jsou z církve, a poskytuje jim všem servis, který potřebují, to znamená, provádí je určitými těžkostmi. A studentům z církve, kteří by jednou sami chtěli vykonávat práci faráře v církvi zároveň předvádí, jak se pastorec prakticky provádí a oni pak mají možnost z toho čerpat pro svou budoucí práci. Moje vize je, že by se činnost studentského faráře neomezovala jen na Evangelickou teologickou fakultu, ale že by se rozšířila po celé univerzitě, jak je to běžné všude ve světě. Pak by bylo dobré, aby jeho financování převzala univerzita, nikoliv církve, protože co si budeme zastírat, ne všem studentům z církve, zejména těm konzervativnějším, se ten přesah líbí a byli by nejradši, kdyby studentský farář fungoval jen pro křesťany, což je představa naprosto zcestná a vzhledem k tomu, že Evangelická teologická fakulta je součástí univerzity, tak je to i proti principům univerzity.

**Josef Bartošek,
studentský farář, ETF UK**

Vaše duchovní podpora je tedy otevřena všem studentům univerzity. Poskytujete ji i zahraničním studentům, kteří jsou jiného vyznání třeba muslimského, buddhistického nebo hinduistického?

Teď jste narazila na mou oblíbenou parketu. Letos jsem v Indii absolvoval šestitýdenní Letní školu džinizmu a k buddhizmu i hinduizmu mám velmi blízko, sám jsem se nesčetněkrát zúčastnil hinduistické púdzí, stejně tak u buddhistů, džinistů, sikhů, to všechno je mi velmi blízké, takže s buddhistou bych velmi rychle našel společnou řeč. Náš problém v Čechách je, že my tyto věci vnímáme strašně úzkoprsé, ale speciálně indická náboženství to takhle úzce nevnímají. V Indii jsem se netajil tím, že jsem evangelický farář, a přesto mě všude brali jako rovnocenného účastníka púdzí. I o muslimech máme v Čechách velmi zkreslené, naprosto nesmyslné představy. V Glasgow, kde jsem studoval, jich bylo hodně, chodil jsem na některé přednášky o islámu a vztahu islámu k náboženství, polovina studentů byla muslimských a polovina nemuslimských, a to bylo výborné, nikdo si nemohl vymýšlet nesmysly, protože ten člověk by vstal a řekl - já ničemu takovému nevěřím. Dokonce jsem se v Glasgow přihlásil na setkání mladých muslimů, ačkoliv jsem byl jediný starý a nemuslim, a vzali mě naprosto fantasticky nehledě na to, že muslimové nemají ke křesťanům vůbec žádné výhrady; naopak, pro muslimy je zásadní to, že křesťané jsou věřící. Pouze Ježíš pro ně není bůh, ale prorok. V Indii jsem neměl problém chodit do mešit, kde se mě vždycky imám ujal, a když zjistil, co jsem zač, prováděl mě mešitou a žádné problémy v tom neviděl. S muslimskými studenty jsem mluvil i tady v Praze na univerzitě, ne že by chtěli nějakou

útěchu, spíš jsme si povídali, a já jsem byl ten zvědavý, kdo se ptal. Jinak pokud by duchovní podporu potřeboval a obrátil se na mne, jiné náboženské vyznání není žádná překážka.

S jakými problémy se na vás studenti nejčastěji obrací? Jsou to problémy osobního rázu, studijních těžkostí nebo i pochyb ohledně samotné víry?

Nejčastěji to jsou věci vztahové, dnešní svět je plný komplikovaných vztahů, takže mívají problematický vztah se svými partnery, s rodiči, velmi často jsou na tom špatně finančně, když moc pracují, nemají čas na studium a tak dále. To je největší blok jejich problémů. Pochybnosti víry, které jste zmínila, to není tak časté, protože víra dneska není nic fatálního. Jestli člověk věří nebo nevěří, to ho nedělá ani o nic lepším ani o nic horším, to je jeho vnitřní záležitost.

Ale když někdo studuje teologickou fakultu, lze předpokládat, že má k otázkám víry vztah a může se dostat do stavu, kdy pochybuje.

Ó, tak to je omyl, to bylo v dobách, kdy teologická fakulta byla církevní školou, ale dneska naopak většina studentů teologických fakult nejsou věřící a jdou sem studovat ze zájmu o religionistiku nebo o všeobecné vzdělání. Naše fakulta má velmi dobrou pověst, dostanou zde dobrý základ klasických jazyků – řečtiny, latiny a hebrejštiny, na vysoké úrovni tu jsou filozofie, dějiny, etika... z tohoto důvodu sem studenti chodí rádi. Pro toho, kdo to nezná, tak Starý zákon a Nový zákon jsou věci nesmírně zajímavé a jsou konec konců jedním ze dvou pilířů evropské civilizace, antiky a křesťanství. No a protože jsme před dvěma lety zrušili přijímací zkoušky, kdy jsme si řekli - ať mají všichni šanci a ukáže se to -, přijdou k nám někteří, kteří se třeba jinam nedostali. A i když po roce přestoupí na filozofii, není to pro ně ztracený rok, protože u nás dostali výborný základ. To, že nemáme přijímačky, je jen zdánlivá výhoda. Letos se nám při Dnu otevřených dveří stalo, že tam přišel jeden uchazeč na poslední chvíli a říká: „Je to ta škola bez přijímaček, jo? A pět stovek se platí, jo? Tak to je všechno, co jsem potřeboval vědět.“ Tak jsme se s panem děkanem po sobě podívali a pomysleli si – no, chlapče, řečtina, hebrejšтина, latina první dva roky je horší síto, než nějaké přijímačky. Kdo přežije tyto první dva roky, má vlastně už skoro vyhráno.

Kolik studentů se na vás obrací? Máte víc práce například v době zkouškového období?

Nevím, jestli v době zkouškového období, ale když jsou státnice nebo nějaké kritické zkoušky, mluvím s nimi, pobíhám tam s čajem a sušenkami, to ano, a když přijíždějí dálkaři, vařím jim čaj a polévku na poledne, aby měli pocit, že do té školy také patří, protože já jsem svou druhou vysokou školu vystudoval jako dálkař a podporující společenství spolužáků mi bylo velmi příjemné.

Jaký nejsložitější případ duchovní pomoci jste ve své praxi studentského faráře řešil?

Součástí pastorační práce je, že se o ní nedá moc mluvit vzhledem k tomu, že se týká ještě žijících lidí. Vesměs to jsou věci kolem vztahů. Modelovou situací obecně je například ta, že jeden partner se chce rozejít, druhý o tom nemá ani potuchy, a ten si mezi tím už někoho najde a řeší, jak to tomu druhému říct. Jinak také chodím za studenty do nemocnice, když se jim něco přihodí a jsou tam delší dobu, pak s nimi mluvím o těchto věcech.

Když jsme tady chodili po chodbách a hledali koutek, kam si zalezeme, abychom si chvíli povídali, řekli jste, že pokud je to pouze geografické bloudění, není to to nejhorší bloudění. Jaké je tedy to nejhorší podle vás?

Nejhorší je, když člověk není schopen žít v míru sám se sebou, když v životě bloumá od ničeho k ničemu, s ničím není spokojený - to může mít mnoho příčin. Další věc je ta, že společnost dnes je poměrně agresivní a snaží se člověku nabulíkovat určitý žebříček hodnot, které ale pro toho konkrétního člověka vůbec hodnoty být nemusí. Dnes panuje obecné přesvědčení, že peníze, kariéra a tyto věci tvoří úspěšnost člověka a každý si myslí, že to si musí zajistit, ale ono to tak není. A to se snažím občas lidem říct - že je potřeba dobře rozvážit, které věci mají pro mě hodnotu, a těch se držet a na nich stavět, a nemusí to vůbec být věci kolem náboženství.

Co je pro vaši práci podstatnější – být lepší psycholog nebo lepší duchovní?

Já bych řekl, že ani jedno, protože nechci suplovat práci psychologů a nechci odborností suplovat práci profesorů fakulty. Přicházím spíš jak člověk, který je schopen přinést do záležitosti svoje zkušenosti. Působím v církvi už dvacet let, takže bych chtěl zprostředkovávat i něco z této oblasti.

Není právě to pro studenty se sekulárním postojem k životu naopak jakousi bariérou?

Nevím, ale bylo by dobré, přece jen už je tady 20 let demokracie, kdyby se sekulární svět na církev nedíval s takovou nedůvěrou, protože pořád mám pocit, že spousta lidí má někde v zadu v hlavě zabudované nějaké nesmysly - to je nějaký pámbíčkář pověřený, nevědecký, zpátečnický – takový názor na církevní misie české společnosti úspěšně implantovali bolševici, ale takhle to vůbec není. Víra a věda jsou dvě různá pole; samozřejmě, že písmo, církevní dějiny a to všechno se zkoumá vědeckými metodami, používá se stejná exegeze jako exegeze jakýchkoli jiných textů, pracuje se s historií, archeologií atd., ale víra je něco naprosto osobního. Můžete například věřit tomu, že jednou se vaše děti na vás nevykašlou a postarají se o vás, ale to je věc víry, nedá se přece říct – protože já jsem se staral o ně, tak oni se postarají o mě, prostě se to nedá opřít o takovou argumentaci, tomu člověk buď věří, nebo nevěří, a může se to stát, ale nemusí. V tom víra nic nezaručuje. Víra je krok do nejistoty, nevíte, kam došlápnete. Když budete věřit tomu, že došlápnete dobře, tak dobře došlápnete, i kdybyste šlápl do hovna, zatímco když si budete myslet, kdoví, jak to dopadne, klidně si můžete zlomit nohu i na koberci.

Vezmu vás za slovo – čemu věříte vy?

Já věřím tomu, že všichni lidé na téhle zemi máme jeden společný úděl, věřím tomu, že jsme schopni se domluvit na nějakém modu vivendi a k němu pracovat a domluvit se i přes rozdíly kulturní, náboženské, politické. A to je víra, protože je jasné, že z logiky věcí to tak být nemusí, klidně se může stát, že se tady všichni znovu popereme, ale tentokrát by to už taky mohl být konec civilizace.

A není účinnější spíš strach z následků než víra, co udržuje tuto křehkou rovnováhu?

- to už je právě ten racionální podklad. Takhle já tomu věřit nechci. Chci se tomu otevřít a vydat i s rizikem, že se můžu zklamat. Ostatně skepticizmus není nic jiného, než strach, že se člověk zklame, jakoby pro jistotu už počítá s horšími řešeními. Ale k tomu se dá přistoupit i z druhé strany – proč mám předem počítat s tím, že to špatně dopadne? Tím si ubližuji dvakrát, jednou tím, že to špatně dopadne a podruhé tím, že se z toho nervuji už předem. Stačí, když to špatně dopadne jen jednou.

Když má student akutní problém třeba vztahový, který je ohromnou zátěží pro jeho psychiku a emoční stabilitu, jak bezprostředně reaguje na vaši podporu, cítí úlevu nebo spíš čekal něco jiného?

Ano, myslím, že cítí úlevu, někdy jsou dokonce i šťastní.

Neměla by takovou duchovní podporu a útěchu v prvním plánu poskytovat rodina? Kdy podpora rodiny nestačí?

Záleží na tom, jaké vztahy v té konkrétní rodině jsou, a i když jsou dobré, může se stát, že člověk s tím doma nechce obtěžovat nebo potřebuje slyšet někoho nezávislého. Je to složitě.

Jak vidíte jako přesvědčený, věřící optimista proměny současné rodiny? Její tradiční podoba se změnila až dramaticky.

Ano, dnešní rodina se skutečně velmi proměnila, ale kam až má paměť sahá, už moje babička kritizovala svého syna, mého otce, on kritizoval mě a tak dále, přesto každá další generace vyrostla a své děti odchovala. V Anglii jsem se setkal s matkou už dospělých dětí a dozvěděl jsem se, že v mládí na koncertech Beatles třískala židlemi, a když jsem ji viděl jako usazenou, vyrovnanou dámu, řekl jsem si - vida, tak i přes roztřískané židle vyrostla, dospěla, vychovala děti. Takže si myslím, že i dnešní mladá generace doroste, vychová své potomky a bude naříkat, že oni takoví nebyli. A tam se potom vyskytnu já, pohádkový dědeček, a řeknu: „Co to povídáš za blbosti? Jen si vzpomeň, jaký jsi byl ty! Neviděl bych to tak černě, i když se to dá popsat tak, že se to černě jevit bude.

Myslíte si, že na některé závažné otázky života může dát správnou odpověď jen mládí, a na některé otázky může dát asi nejlepší odpověď pouze stáří? Asi není správné, když si stáří nárokuje patent na rozum, protože stáří může být příliš skeptické, příliš zkušené, příliš nedůvěřivé, příliš poznamenané svou osobní historií a může svým pohledem věci zkreslovat.

To není tak jednoduché, protože každá generace má otázky jiné. Byl jsem teď na farářském kurzu a tam si o generaci mladší kolega stěžoval na život dnešních pubertáků. Říkal – jaký oni v tomhle vidí smysl?, a tak dál a kdesi cosi. Ale já jsem mu řekl - takhle se nemůžeš ptát, protože oni si takovou otázku vůbec nekladou, nejdřív musíš zjistit, jaké otázky si kladou, a pak teprve můžeš vstoupit do hovoru. To platí i mezi kulturami. Naše kultura si vůbec nepokládá některé otázky, které nám potom může položit příslušník jiné kultury. A o tom je vzájemná komunikace, o tom je vzájemná tolerance.

Jako studentský farář na univerzitě se ve většině případů setkáváte s mladou generací vesměs mezi 20 až 26 lety. Co podle vašich zkušeností nejvíc ohrožuje jejich vývoj?

Myslím si, a to už je velmi subjektivní názor, že nejvíc je ohrožuje, že je to generace, která nemá žádnou formativní zkušenost. Pro moji generaci byl naprosto zásadní rok 1968 a vstup ruských tanků do Prahy, to mou generaci poznamenalo na celý život. Pro další generaci to byl rok 1989, kdy se musela angažovat proti státní síle, kdežto teď přichází generace vyrostlá, v uvozovkách, v blahobytu a demokracii a nemá žádnou zkušenost tohoto typu. Takže velmi často a snadno se nechají marketingově zpracovat do podoby, kde je tržní mechanismus chce mít, a to vidím jako velmi nebezpečné. Je to svým způsobem ohrožení demokracie a určitě se na tom podepisuje přetřžená přirozená kontinuita demokratického vývoje. Ve svém nejnvtitnějším pozadí stále nejsme demokratičtí, pořád máme pocit, že některé věci by měl udělat nebo něco rozhodnout stát. Já vždycky říkám – a kdo jiný by to měl rozhodnout než ty sám? Jen na mě koukají a pořád si myslí, že někde je nějaká instituce, která něco rozhoduje.

Může se stát, že mladí lidé, kteří nemají takovou formativní zkušenost, o které jste mluvil, nebo zásadovou výchovu, o kterou by se mohli v tom pozitivním slova smyslu opřít, se mohou dostat do stavu, že nevěří ničemu, nevěří sobě, mají spoustu příležitostí, které předchozí generace neměly, ale neváží si toho. Co by mohlo být spolehlivou hrází proti nihilizmu blahobytu nebo osobní nezralosti?

Tohle je určité nebezpečí a vždycky říkám, že začít by se mělo tím, že každou věc, se kterou přicházím do styku, zkoumám kritickým rozumem; jestli opravdu, když se pro něco rozhoduji, se takhle rozhoduji já, anebo proto, že to tak dělají všichni.

S kritickým rozumem jste mě trochu překvapil, protože když jste hovořil o skepticizmu, který jste odhalil jako obranný mechanismus, myslela jsem si, že řeknete, že pro ně oním fundamentálním prvkem bude víra v dobro, že by měli prostě věřit, že všechno dobře dopadne, což ale může vypadat poněkud naivně.

Rozhodně bych víru nechtěl spojit s nějakou naivitou anebo nějakým fatálním odevzdáním. Víra musí být aktivní a vědomá a u kritického rozumu také. Přece když se pro něco rozhodnu, vím, že to je moje rozhodnutí a vím, proč jsem ho udělal. A když je z toho průšvih, vím, že je to můj průšvih a nikoli proto, že by mi to někdo poradil a natlačil mě do toho. Řeknu si – no tak jsem to podělal, ale nemusím se kvůli tomu hroutit. Čili jak říkám, chce to kritický rozum a to, aby člověk žil autenticky.

Jsou přesto duchovní nauky, které tvrdí, že rozum je pro člověka jakousi zrádnou pastí, protože mu neposkytuje všechny odpovědi na to, na co se člověk ptá sám sebe nebo světa anebo mu poskytuje odpovědi nesprávné, zavádějící, a snaží se třeba meditačními technikami rozum ne vyřadit, ale nebrat jeho rady stoprocentně, protože například to, co může být tak zvaně rozumné, může být v podstatě hloupé, necitlivé nebo dokonce nelidské.

Zrovna mě nenapadá žádný systém, který by se k rozumu stavěl vyloženě odmítavě, ale když jste mluvila o meditaci, tak asi máte na mysli třeba buddhismus.

- a určitě i jógové meditační praktiky a způsob nazření na problémy.

Jógovou meditaci buddhismus z větší části přejal, jóga je starší, Pataňdžali své jógové sútry napsal dávno před buddhismem, ale tady si myslím, že to je způsob nazření. Rozum je dejme tomu lineární nazírání, jdu od jednoho bodu k druhému, ale může být ještě kontemplativní nazírání, které mají ve svém učení a praxi nejen východní náboženství, ale i katolíci, kde v kontemplacích se v určitém momentě člověku jakoby vyjeví celý obraz; rozum ho vytečkovává, kontemplace ho objeví celý. Neviděl bych je ale v nějakém rozporu.

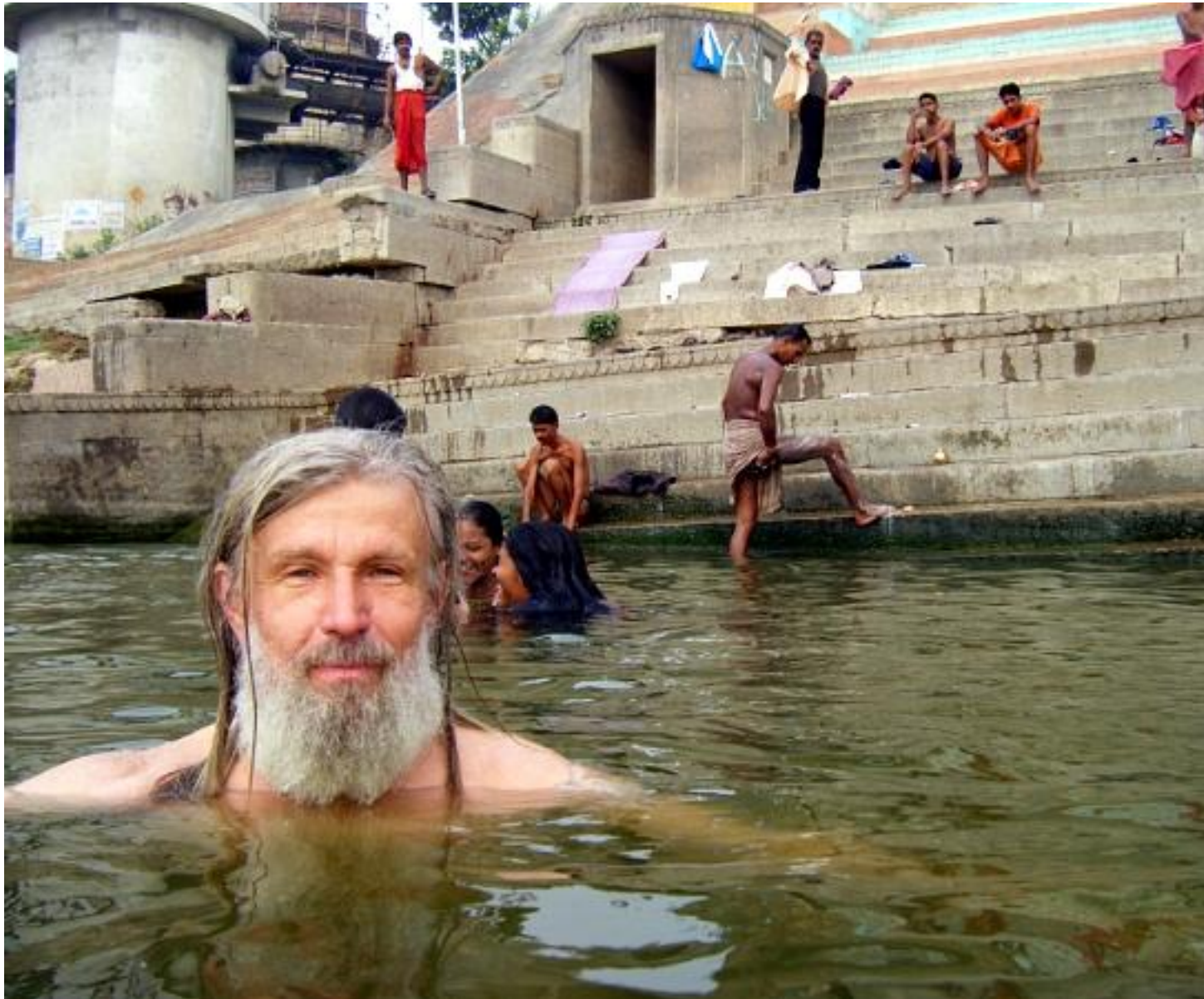
Dobře. Vy děláte leccos pro studenty, a tedy pro univerzitu, co by univerzita mohla udělat pro vás? Jak by měla zlepšit podmínky k práci studentského faráře?

Například tak, jak už jsem zmínil, kdyby pastorační činnost studentského faráře financovala univerzita, nikoli církev, pak by měl farář přece jen větší rozlet. Jeden kolega z Ameriky mi nedávno řekl: „My jsme kdysi začínali s hrstkou protestantských studentů a teď působíme po celé univerzitě s tím, že máme bohoslužby křesťanské, židovské a buddhistické.“ Je jasné, že pokud by církev i nadále financovala studentského faráře, tak zejména v době, kdy církve mají finanční problémy, by se asi těžko zdůvodňovalo, proč se vytváří prostor i pro tyto lidi, ale dnes jsou všechny teologické fakulty součástí univerzity, takže by placení univerzitou bylo systémovější. Dále by bylo dobré, kdyby zde působili alespoň tři čtyři kaplani a mohli si rozdělit fakulty třeba na technické a humanitní obory, včetně práce se zahraničními studenty. Rozhodně by se univerzita neměla studentského faráře bát a měla by počítat s tím, že je to něco, co do struktury univerzity patří. Je to tak po celé Evropě a je to dobře.

Děkuji za rozhovor.

Taky děkuji. Hlavně to trochu zkrátte. Vždycky říkám, že za kázání, které trvá déle než 10 minut, by měli faráře zastřelit – a to jsem pacifista!

Pokusím se, ale krátit moc nebudu, protože věřím, že se najde pár trpělivých, kteří to dočtou do konce.

Posvátná Ganga

komentář Josefa Bartoška:

Když jsem se procházel po ghatech, viděl jsem v Ganze plavat mrtvé ryby, spoustu odpadků, bahnit se vodní buvoly, bambusovými špachtlemi tam dalitové odnášeli neshořelé zbytky kostí a bráhman na pohřebišti mi (za bakšiš) ochotně vyprávěl, že mrtvé děti do 13 let, sadhuové, těhotné ženy, malomocní a ti, co umřeli na uštknutí kobry, se nespalují vůbec, ale zabalí se do plátna, zatíží kameny a spustí na dno řeky. A já se tam přesto chodil koupat, protože když je něco svaté, tak to nemůžou znečistit ani všechna prasata světa. A tak se tam v jeden moment sešli muži i ženy, co se koupali, muž, který v posvátném vytržení obětoval Ganze (vyléváním vody z mosazné nádoby a odřikáváním manter), lidé, kteří si prali prádlo, pes, který plaval za svým pánem, hoch, který si čistil zuby a vymýval ústa, a všichni byli zcela v pohodě na pár metrech čtverečních....

(Marie Kohoutová)